

Cătălina DUMITRESCU

PREZENTAREA OBIECTELOR DIN PIELE ETALATE ÎN EXPOZIȚIILE DE LA CASA SFATULUI ȘI BASTIONUL ȚESĂTORILOR

1. Importanța și caracteristicile pielii

Din cele mai vechi timpuri pielea a fost folosită de către om în diferite scopuri și sub diverse forme. Obiectele din piele ocupă azi în muzee locuri mai mult sau mai puțin importante, unele dintre ele fiind susceptibile de a face parte din patrimoniul cultural național (exemple: obiecte de îmbrăcăminte, încălțăminte, harnașamente, tocure de arme, cutii, tocure de ochelari, de pipă, de cravașă, porthărți, coperte de carte, diplome, hărți etc.), mai ales atunci când ele au aparținut unor mari personalități istorice sau când reprezintă mărturii ale dezvoltării civilizației umane în diferite momente ale evoluției societății.

Pielea reprezintă învelișul exterior al animalelor. După jupuire, pielea obținută, numită piele crudă, are caracteristici mecanice reduse și prezintă tendințe de degradare. Pentru a se păstra, pielea se usucă sau se tratează cu sare de bucătărie, cu piclu, piatră acră sau formol. Rezistența pielii astfel preparate este foarte redusă, deoarece, în atmosfera umedă sau în contact cu apa, aceste săruri se dizolvă, pielea revine la forma inițială, fiind asemănătoare cu pielea proaspăt jupuită, intrând într-o descompunere imediată sub influența bacteriilor proteolitice. Pentru a căpăta o mai bună rezistență față de agenții biodeterioratori, pielea este supusă mai multor procese chimice însoțite de o serie de prelucrări mecanice – tăbăcirea. Sistemul tegumentar este format din trei straturi:

- epiderma, care servește ca înveliș protector în exterior;
- derma, formată dintr-un țesut conjunctiv din fibre de colagen elastice și reticulare;
- hipoderma, care vine în contact cu musculatura.

În pielea tăbăcită rămâne numai derma, epiderma și hipoderma fiind înlăturate. Tăbăcirea constituie mijlocul principal de preparare a pielii. Ea este un proces complex, care a rămas același de-a lungul timpului, suferind modificări doar la substanțele chimice folosite în procesul tehnologic (în urma descoperirii a noi substanțe).

2. Prezentarea patrimoniului etalat în expozițiile din Casa Sfatului și Bastionul Țesătorilor

Înseși clădirile Casei Sfatului și Bastionului Țesătorilor în care sunt etalate bunurile culturale sunt obiective de patrimoniu. Având în vedere istoria bogată a orașului și a zonei, coroborată cu preocuparea edililor orașului pentru păstrarea vestigiilor acestuia de-a lungul timpului, muzeul expune un bogat patrimoniu atât din punctul de vedere al tipologiilor de piese, cât și din punctul de vedere al materialelor din care sunt alcătuite piesele. După categoriile funcționale, întâlnim următoarele obiecte:

- A. Arme și anexe arme – 5 buc.
- B. Mobilier – 1 buc.
- C. Îmbrăcăminte – 5 buc.
- D. Obiecte de uz personal – 6 buc.
- E. Documente – 3 buc.

F. Cărți – 23 buc.

G. Alte obiecte – 6 buc.

(vezi anexa nr. 1, detaliată)

Tehnicile de lucru folosite la confecționarea acestor obiecte din piele sunt foarte diferite, de la caz la caz, în funcție de utilitatea fiecărui obiect în parte și de perioada în care a fost făcut. Așadar, întâlnim:

- piele tăbăcită vopsită (majoritatea exponatelor)
- piele tăbăcită policromă (exemplu: manta, carte)
- piele cu decorații din fir textil (exemplu: șerpar, geantă poștalion)
- piele cu decorații din mărgelă, paiete, pene (exemplu: căciulă)
- piele cu decor presat (exemplu: sabia judeului, cărți)
- piele tăbăcită cu păr (exemplu: căciulă)
- piele întoarsă cu decor din fir textil (exemplu: pungă de bani)
- piele cu alte materiale (exemplu: cufăr călătorie, ploscă, chipiu, foale, cărți, scaun jude etc.)

3. Starea de conservare, pe tipuri de degradări, a obiectelor de piele din expoziție și propuneri pentru restaurare

Obiectele din piele expuse au, în general, o bună stare de conservare, dar în urma acțiunii diversilor factori externi, cum ar fi: temperatura, umiditatea, lumina, atacul biologic, obiectele devin mai fragile, iar în timp, dacă nu se intervine la moment pentru stoparea efectelor negative ale acestor factori, se ajunge chiar la distrugerea obiectului, acesta nemaiputând fi recuperat.

Deși, așa cum am menționat, obiectele expuse au în general o stare bună de conservare, totuși, se observă îmbătrânirea lor, acestea prezentând o serie de degradări mecanice și biologice (stopate), pe care le vom prezenta în funcție de tipurile de degradări întâlnite:

1. Pierderea de material – o parte din obiectele expuse prezintă pierderi de material, atât în urma acțiunilor mecanice exercitate asupra obiectelor, cât și în urma atacului biologic (exemplu: carii la carte). În unele cazuri pierderea de material a fost înlocuită (exemplu: scaun jude), iar în alte cazuri, obiectele au fost lăsate așa, stopându-se doar cauza pierderii de material (exemplu: carii la cărți). Dintre obiectele expuse care prezintă acest tip de degradare amintim: sabia judeului, pungile de bani, o parte dintre cărți, cureaua simbolică etc.

2. Deformarea – obiectele expuse nu prezintă deformări, ele aflându-se într-o stare bună din acest punct de vedere.

3. Murdărie ancrasată – obiectele au fost curățate când au fost scoase din depozite și pregătite din punctul de vedere al conservării pentru expunere, deci nu prezintă acest tip de degradare. În perioada expunerii, periodic, obiectele sunt desprăfuite și curățate de către conservator.

4. Uscăciune, fragilizare – o parte dintre obiecte, cum ar fi cureaua simbolică, foalele, cufărul de călătorie și unele cărți, prezintă o stare mai avansată de uscăciune a pielii în comparație cu celelalte obiecte, mai ales în perioada în care instalația de încălzire centrală este pornită (toamnă – iarnă). Uscăciunea duce la fragilizarea obiectelor. Când apare acest fenomen, se caută, prin mijloacele existente (de exemplu, cu ajutorul umidificatoarelor), corectarea umidității din încăperi, pentru a conferi obiectelor microclimatul optim și a nu le fi afectată elasticitatea.

5. Fisuri, crăpături, rupturi – se întâlnesc la o mare parte dintre obiecte, în urma folosirii acestora și a acțiunilor mecanice exercitate în timp asupra lor. În funcție de priorități, obiectele vor fi restaurate.

6. Degradări biologice apar doar la cărți. Unele dintre acestea prezintă perforații ale copertelor din piele în urma atacului de cari. Cărțile au fost tratate împotriva carilor și evoluția stopată, urmând ca, în funcție de gradul de degradare pe care îl prezintă, să fie trimise la restaurare.

Propuneri pentru restaurare:

Conservarea și restaurarea sunt activități de ocrotire a patrimoniului. Ele sunt complementare, deoarece restaurarea unui bun cultural înseamnă în același timp și conservarea lui, după cum orice intervenție de conservare preventivă încetinește rata proceselor de deteriorare care fac necesară intervenția restauratorului.

Așadar, în urma unei analize atente a obiectelor din piele expuse, am considerat că următoarele obiecte ar trebui restaurate, deoarece se află într-o stare mai avansată de deteriorare: scaun jude, pungă de bani, foale, curea simbolică, iar dintre cărți: Ceaslov, Sibiu, 1827; Biblia, Bassel, 1562 și Biblia, 1564.

4. Modul de etalare a obiectelor din piele

Sistemele de etalare folosite sunt:

1. În expunere liberă:

a) pe postamente îmbrăcate în material textil;

b) protejare printr-un perete de sticlă (unde s-au încercat reconstituiri).

2. În vitrine din sticlă, pe polițe din sticlă sau pe suporturi din sticlă sau inox, intrând în contact direct numai cu materiale neutre din punctul de vedere chimic.

La etalare s-au ales cele mai bune poziții pentru fiecare obiect în parte, astfel încât să nu li se imprime nici un fel de tensionare și să aibă o bună stabilitate.

În cadrul expoziției obiectele sunt etalate în ambele sisteme, după cum urmează:

Arme și anexe arme – expuse în vitrine, pe polițe din sticlă și în expunere liberă protejată prin pereți din sticlă (reconstituire fierărie), în poziție stabilă, de echilibru, netensionate.

Mobilier – în expunere liberă, pe postamente îmbrăcate în material textil (stofă de lână de culoare vișinie) – vezi anexa 2, fig. 1.

Îmbrăcăminte – în vitrine, pe manechine sau pe umerase îmbrăcate pentru a evita tensionările și pentru a difuza masa obiectului pe o unitate de suprafață cât mai mare (manta) – vezi anexa 2, fig. 2, sau pe suporturi metalice protejate din punctul de vedere chimic (chipiu), în poziție cât mai relaxată, netensionată.

Obiecte de uz personal – în expunere liberă, pe postamente îmbrăcate în material textil și în vitrine, direct pe polița de sticlă, în poziție relaxată, netensionată.

Documente pergament – în vitrine, în poziție cât mai relaxată, evitându-se orice fel de tensionare, puțin înclinat, la unul din capete rulat pe un sul de carton îmbrăcat în hârtie neutră din punctul de vedere chimic, celălalt capăt fiind sprijinit pe polița din sticlă, fixat și protejat cu ajutorul unei lamele din sticlă – vezi anexa 2, fig. 3.

Cărți – în vitrine, în poziție relaxată, netensionate, direct pe polița din sticlă sau pe plăci din sticlă susținute de suporturi metalice, unele înclinate la 20–30°, în poziție „închis“ sau „deschis“.

Cărțile etalate deschise au blocul protejat, iar filele unde cărțile sunt deschise sunt protejate cu folie poliestică transparentă pentru a preveni tensionarea și înfoierea lor, dar în ceea ce privește cotorul cărții, acesta este oarecum tensionat.

Alte obiecte – în expunere liberă, pe postament îmbrăcat în material textil (exemplu: geantă poștalion) – vezi anexa 2, fig. 4; în expunere liberă, protejată printr-un perete din sticlă (exemplu: foale); în vitrină, pe postament îmbrăcat în material textil (exemplu: tolbă) și direct pe polițele din sticlă (exemplu: curea, porthart etc.). Toate sunt etalate în poziție relaxată, netensionată.

5. Condiții de microclimat

Factorii de microclimat au o importanță majoră în conservarea bunurilor de patrimoniu. Acțiunea lor, în cazul în care nu sunt controlați, duce la modificarea stării de conservare a bunurilor culturale, care de cele mai multe ori este ireversibilă. De aceea, menținerea constantă a parametrilor microclimatici la valori cât mai apropiate de cele optime este foarte importantă.

Clădirea Casei Sfatului, în care se află expuse majoritatea obiectelor, este amplasată în centrul Pieței Sfatului, această situație în ambient asigurându-i expunerea tuturor pereților exteriori la factorii de mediu. Între încăperile situate în diversele puncte cardinale există o diferență de circa 2–3°C temperatură, încăperile din latura nordică fiind mai răcoase, iar gradul de iluminare naturală fiind mai mare pe latura sudică în comparație cu latura nordică. Ținând seama de aceste particularități, sălile cu exponate dominant din materiale organice sunt situate pe laturile de vest și nord.

Temperatura aerului este cuprinsă între 20° și 25°C vara și între 16° și 20°C iarna, cu variații diurne foarte mici, nesemnificative. În perioadele de trecere de la toamnă la iarnă și de la iarnă la primăvară (lunile octombrie și aprilie), când se pornește și se oprește sistemul de încălzire centrală, în clădire apar variații ale temperaturii mai semnificative față de restul perioadelor, dar numai până la stabilizarea microclimatului.

Umiditatea relativă a aerului variază în timpul anului între 52% și 75% în funcție de condițiile climatice, de anotimp și de perioada în care în clădire funcționează instalația de încălzire centrală. Astfel, vara U.R. este cuprinsă între 65% și 75%, iar iarna între 52% și 65%. În general, fluctuațiile U.R. sunt lente, cu excepția perioadei de trecere de la toamnă la iarnă și de la iarnă la primăvară, când, până la stabilizarea microclimatului în incinta sălilor, fluctuațiile sunt mai mari. Pentru supravegherea temperaturii și a umidității, cât și pentru corectarea valorilor acestora la parametri optimi, dispunem de termohigrografe (care înregistrează valorile T. și U.R. pe perioada unei săptămâni) și umidificatoare (pentru corectarea valorilor U.R. când aceasta este foarte scăzută).

Lumina – iluminatul este natural (prin ferestre care reprezintă circa 35% din suprafața pereților) și artificial (iluminare incandescentă). Pentru a evita pătrunderea luminii naturale în exces, la propunerea subsemnatei, între ferestre au fost aplicate folii de polistiren expandat, care asigură simultan și o bună izolare termică.

Bastionul Țesătorilor, situat la poalele muntelui Tâmpa, adăpostește în două săli expoziția permanentă „Cetatea Brașovului și fortificațiile din Țara Bârsei“. Sălile sunt orientate în partea nordică a clădirii. În expoziție sunt etalate obiecte confecționate atât din materiale organice, cât și anorganice.

Temperatura aerului este cuprinsă, vara, între 18° și 23°C, iar iarna, între 16° și 20°C, cu variații diurne foarte mici. Încălzirea pe timpul iernii este asigurată cu ajutorul convectoarelor.

Umiditatea relativă a aerului variază în timpul anului între 50% și 75%, în funcție de anotimp și de condițiile climatice.

Pentru supravegherea temperaturii și umidității relative dispunem de un termohigrograf care înregistrează valorile acestora pe timpul unei săptămâni. Vara, în general, umiditatea este mai ridicată decât iarna.

Lumina – iluminatul este natural (prin ferestre) și artificial (iluminat incandescent și fluorescent). Gradul de iluminare naturală este mai scăzut, deoarece ferestrele dau în curtea interioară. Pentru o mai bună conservare a obiectelor expuse, am propus și aici aplicarea de plăci de polistiren expandat între ferestre, acesta asigurând totodată și o mai bună izolare termică, și renunțarea la iluminatul fluorescent.

În concluzie, microclimatul din Casa Sfatului și Bastionul Țesătorilor este în parametri optimi, variațiile întâlnite fiind nesemnificative, obiectele menținându-se într-o bună stare de conservare.

6. Concluzii

Pielea, material organic, este mai sensibilă și se degradează mult mai ușor în urma acțiunii asupra ei a factorilor de microclimat (T., U.R., lumină). Obiectele din piele care sunt expuse au suferit și ele, de-a lungul timpului, o serie de transformări. Majoritatea acestora prezintă o îmbătrânire a pielii, cauzele acestui fenomen fiind expunerea la lumină și schimbarea de mediu. Pentru evitarea îmbătrânirii pielii se încearcă expunerea limitată la lumină și menținerea unui microclimat cât mai stabil. În perioada de toamnă – iarnă, când pornește sistemul de încălzire centrală, iar umiditatea este mai scăzută, folosim umidificatoarele pentru a aduce umiditatea în încăperi la valorile optime prevăzute. Aproape toate obiectele din piele din expoziție prezintă uscăciune, ceea ce duce la rigidizarea pielii, aceasta devenind ușor casantă. Din punctul de vedere al conservării, încercăm să înlăturăm uscăciunea pielii prin tratamente cu emulsii care să o hidrateze și să-i confere elasticitate. Modul de expunere a obiectelor, oricât de mult am căuta evitarea tensionării acestora, în timp, duce la degradarea lor. Am observat acest lucru mai ales la cotorul cărților, pielea fiind mai tensionată atâta timp cât cartea este etalată în poziție deschisă. Ar trebui căutat un sistem de etalare care să solicite cât mai puțin cotorul cărților, iar, la un interval de timp, cărțile expuse să fie înlocuite cu alte cărți. Mantaua din piele care este etalată pe umerăș îmbrăcat prezintă pe suprafața de contact o tensionare mai accentuată, toată greutatea ei fiind susținută de această parte a obiectului. Pentru o mai bună conservare a acesteia ar trebui procurat un manechin pe care să fie expusă. Obiectele care sunt așezate direct pe polița de sticlă sunt relaxate, nu prezintă nici un fel de probleme din punctul de vedere al tensionării.

În general, toate obiectele din piele expuse se află într-o stare bună de conservare, iar dacă se acționează la timp asupra cauzelor ce pot duce la degradarea acestora, le asigurăm o protecție cât mai îndelungată. Temeinica cunoaștere a cauzelor este esențială în îndepărtarea efectelor.

Anexa 1

Anexa 2

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

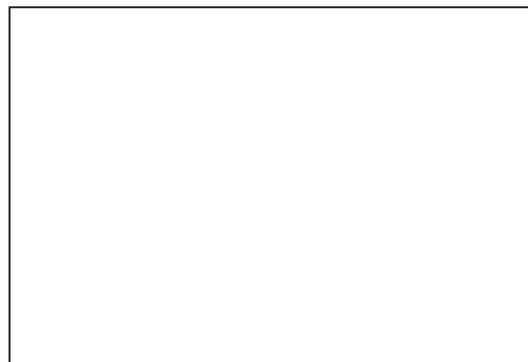

Fig. 4